

Autorské
právo ve
filmové a
audiovizuální
výchově

OBSAH

- 1) Autorskoprávní ochrana filmu - obecně
- 2) Užívání filmu při výuce
- 3) Často kladené dotazy

Autorskoprávní ochrana filmu – obecně

- ❑ **Co je chráněno** autorským právem dle českého autorského zákona (zák. č. 121/2000 Sb., dále jen „AutZ“):

a) **autorská díla** (§ 2 odst. 1 AutZ):

- ✓ umělecký **nebo** vědecký výtvor,
- ✓ jedinečný výsledek tvůrčí činnosti autora, a
- ✓ vyjádřený v jakékoliv objektivně vnímatelné podobě, vč. elektronické – bez ohledu na rozsah, účel nebo význam.

Například: slovesná díla, hudební díla, dramatická díla, fotografická díla, audiovizuální díla, výtvarná díla....

b) tzv. **kvazidíla** (§ 2 odst. 2 AutZ):

- ✓ autorův vlastní (tj. původní) duševní výtvor (= nikoli plagiát).

Týká se pouze:

- fotografií;
- počítačových programů; a
- databází

Rozsah ochrany autorského díla a kvazidíla je shodný!

Ochrana je však v praxi obtížněji dosažitelná.

Dílem (ani kvazidílem) nejsou zejména:

- tzv. holý námět („námět díla sám o sobě“),
  - Viz tzv. slabé x silné prvky díla.
  - Kam spadají žánrové/stylové konvence? (Např. ve westernu.)
- údaj sám o sobě,
  - Jsou chráněny zpravodajské filmy/TV reportáže?
- myšlenka,
- objev,
- metoda, princip, postup...

Tyto prvky nepožívají nikdy autorskoprávní ochrany. Tuto absolutní ochranu nelze „vydržet“ + naopak tyto prvky nemohou ani „zduhovět“.

Není však vyloučena relativní ochrana cestou **práva proti nekalé soutěži** dle občanského zákoníku.

❑ Je chráněno pouze celé a hotové dílo?

Autorské právo se vztahuje i na *jednotlivé vývojové fáze a části - včetně názvu a jmen postav -*, mají-li samy o sobě charakter děl nebo kvaziděl (§ 2 odst. 3 AutZ)

❑ Která autorská díla nepožívají vůbec ochrany? (§ 3 AutZ)

➤ Tzv. **úřední díla**, např.:

- právní předpisy,
- obecní kroniky,
- jiná díla, u nichž je dán veřejný zájem na vyloučení z ochrany.

➤ Tzv. **výtvary tradiční lidové kultury**, u nichž není obecně znám autor, např.:

- lidové pohádky a písničky, původní folklórní kroje...

❑ Kdo je autorem díla?

Autorem je **fyzická osoba**, která dílo vytvořila. (§ 5 odst. 1 AutZ)

❑ Kdy vzniká autorskoprávní ochrana díla?

Právo autorské k dílu vzniká okamžikem, kdy je dílo vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě. (§ 9 odst. 1 AutZ)

Autorské dílo není zapotřebí nikde registrovat ani označovat ani vkládat do úschovy! = **zásada bezformálnosti** (čl. 5 odst. 2 Bernské úmluvy)

Ale **zákonná domněnka autorství**:

Autorem díla je fyzická osoba, jejíž pravé jméno je obvyklým způsobem uvedeno na díle nebo je u díla uvedeno v rejstříku předmětů ochrany vedeném příslušným kolektivním správcem, není-li prokázán opak (...). (§ 6 AutZ)

Ochrana díla X ochrana věci, na které je dílo zachyceno:

Zničením věci, jejímž prostřednictvím je dílo vyjádřeno, nezaniká právo autorské k dílu. (§ 9 odst. 2 AutZ)

Nabytím vlastnického práva nebo jiného věcného práva k věci, jejímž prostřednictvím je dílo vyjádřeno, nenabývá se oprávnění k výkonu práva dílo užit (...). (§ 9 odst. 3 AutZ)

= **autorskoprávní ochrana je stejná u všech autorských děl (a kvaziděl), bez ohledu na to, na jaké věci jsou zachyceny** (papír, webová stránka, mobilní telefon, celuloidový pás, DVD...)!

= **hmotná věc požívá svébytné – a časově neomezené! – ochrany dle občanského zákoníku.**

☐ Práva autora: Práva osobnostní a majetková

a) Práva osobnostní – zejména:

- ✓ Právo rozhodnout o zveřejnění díla;
- ✓ Právo osobovat si autorství + rozhodnout o uvedení autorství na díle;
- ✓ Právo na nedotknutelnost díla + na autorský dohled.

Práva osobnostní jsou nepřevoditelná + zanikají autorovou smrtí.

b) Práva majetková - zejména:

- ✓ Právo dílo užít:
  - Rozmnožováním; rozšiřováním; pronájmem; půjčováním; vystavováním; sdělováním díla veřejnosti (včetně internetu);
  - Jakkoliv jinak.

Práva majetková trvají za autora života + **70 let po smrti**. Dědí se. Po uplynutí se dílo stává dílem volným. Oprávnění k užití díla lze udělovat **licenční smlouvou**.

Odbočka: Co to jsou všeobecná osobnostní práva? (viz § 81 a násl. ObčZ)

- ✓ těmito právy disponuje každý člověk od narození až do smrti **X** osobnostními právy autorskými pouze autor ve vztahu ke svému autorskému dílu;
- ✓ Takto jsou chráněny mimo jiné tyto základní hodnoty: *důstojnost, vážnost, čest, podoba, soukromí, projevy osobní povahy*;
- ✓ Se zásahem do těchto práv musí člověk **souhlasit**: jednostranný souhlas, který je možno kdykoliv odvolat – pouze pokud u souhlasu *na dobu určitou* absentuje „rozumný důvod“, je možno žádat *náhradu škody*. (+ § 8 ObčZ: *Zjevné zneužití práva nepožívá právní ochrany.*)
- ✓ Výjimky z povinnosti získat souhlas: Např. pořizování a užívání **podobizny, zvukového či obrazového (resp. zvukově obrazového) záznamu** k ochraně práv jiných, při veřejném vystoupení v záležitostech veřejného zájmu, pro účely vědecké, zpravodajské nebo umělecké. – Ale zakázáno využití nepřiměřeným způsobem v rozporu s oprávněnými zájmy člověka.
- ✓ Dále snížená ochrana u tzv. osob veřejného zájmu.

❑ Práva související s právem autorským (obecně)

- **právo výkonného umělce k jeho výkonu:**
  - umělec (= vždy FO, která osobně vytvořila výkon!) disponuje i *osobnostními právy!*
  - majetková práva trvají 50 let od vytvoření / zveřejnění (u hudby 70 let);
- **právo výrobce zvukového záznamu k jeho záznamu:**
  - majetková práva 50 let od pořízení / zveřejnění (u hudby 70 let);
- **právo výrobce zvukově obrazového záznamu k jeho záznamu:**
  - majetková práva trvají 50 let od pořízení / zveřejnění;
- **právo rozhlasového/televizního vysílatele k jeho vysílání:**
  - majetková práva trvají 50 let od prvního vysílání;
- **právo nakladatele na odměnu za rozmnoženinu díla pro osobní potřebu:**
  - majetková práva trvají 50 let od vydání díla.

❑ Co je to „film“?

- Žádný zákon aktuálně neobsahuje definici slova „film“.
- Termín je v praxi užíván k označení:
  - Hmotného nosiče (celuloidový pás, disk DVD apod.) = *hmotný statek*, resp. „záznam“ – obecná ochrana hmotných věcí dle občanského zákoníku;
  - Audiovizuálního díla (AVD) – *nehmotný statek* = autorské dílo dle AutZ; u nás výslovně chráněno zákonem **od roku 1926**.
    - zpravidla obsahuje i audiovizuálně užitá díla + výkony výkonných umělců
    - může obsahovat i další chráněné předměty (všeob. osobnost. práva, zvuk. záz. ....)
  - Zvukově obrazový záznam (ZOZ) – *nehmot. statek* = zvláštní režim dle AutZ; u nás výslovně chráněno zákonem **od roku 2000**.

Každý z těchto statků je samostatně právně chráněn!

□ Audiovizuální dílo (§ 62 AutZ)

- *Autorské dílo* (nikoli kvazidílo = musí být jedinečné)
- vytvořené *uspořádáním děl audiovizuálně užitých*, ať již zpracovaných, či nezpracovaných,
- které sestává z řady zaznamenaných spolu souvisejících obrazů, vyvolávajících dojem pohybu,
- *vnímatelné zrakem* (+ sluchem: jen v případě zvukových AVD!).

Zvláštní počítání doby ochrany AVD (§ 27 odst. 5 AutZ):

Doba trvání majetkových práv k dílu audiovizuálnímu se počítá od smrti poslední přeživší z následujících osob: režisér, autor scénáře, autor dialogů a skladatel hudby zvlášť vytvořené pro užití v audiovizuálním díle.

❑ Zvukově obrazový záznam (§ 79 odst. 1 AutZ)

- Záznam *audiovizuálního díla, nebo*
- záznam jiné řady zaznamenaných, spolu souvisejících obrazů vyvolávajících dojem pohybu, vnímatelných zrakem (+ sluchem: jen v případě zvukového ZOZ!).
- Ochrana ZOZ trvá 50 let od vytvoření / 50 let od zveřejnění.

❑ Dílo audiovizuálně užití (§ 64 AutZ)

- *Není zákonem přímo definováno. Jde o samostatná (na vlastním AVD nezávislá) umělecká/vědecká díla, která jsou zařazena do AVD.*

❑ Další audiovizuálně užití (samostatné) prvky

- Výkony výkonných umělců (herců, tanečníků, hudebníků apod.);
- Další zvukové / zvukově obrazové záznamy, televizní vysílání apod.

Užívání filmu při výuce

Školní dílo (§ 35 odst. 3 + § 60 AutZ)

-Dílo vytvořené žákem/studentem ke splnění jeho školních/studijních povinností vyplývajících z jeho práv. vztahu ke škole/školskému/vzdělávacímu zařízení.

-Škola může užít dílo k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě - *nikoli za účelem dosažení přímého/nepřímého hospodářského/obchodního prospěchu.*

-Škola má za obvyklých podmínek právo na uzavření *licenční smlouvy s autorem* = odmítá-li, je možno se domáhat uzavření licence u soudu.

-Autor může své dílo *sám užívat i dále licencovat* = možnost žádat po něm, aby z dosaženého výtěžku přiměřeně přispěl na úhradu nákladů na vytvoření díla.

Kdy nepotřebuji licenci k užití filmu při výuce?

❑ Společná pravidla pro všechny výjimky a omezení:

➤ Tzv. **tříkrokový test** (§ 29 odst. 1 AutZ):

Výjimky a omezení práva autorského lze uplatnit:

- pouze ve zvláštních případech uvedených v zákoně,
- pouze tehdy, pokud není v rozporu s běžným způsobem užití díla, a
- nejsou nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora.

➤ Všechny výjimky se týkají **pouze zveřejněných děl** (§ 29 odst. 2 AutZ)

- Až na několik případů (např. *školní dílo* nebo *nepodstatné vedlejší užití*).

□ Volné užití (§ 30 AutZ)

- jde o užití děl, která sama ještě nejsou volná (tj. dosud trvají majetková práva),
- pod těmito podmínkami:
  - užití se děje výlučně pro osobní potřebu fyzické osoby, (vč. osob blízkých)
  - účelem užití není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu. = viz preambule směrnice o právu na pronájem a půjčování (1992): o takový prospěch se **nejedná**, pokud výše vybrané úplaty nepřesahuje částku nezbytnou na pokrytí provozních nákladů daného zařízení.
- Volně užívat lze za těchto podmínek dílo *všemi způsoby* (rozmnožování, rozšiřování, půjčování apod.) = nebude vůbec pokládáno za užití dle AutZ.
- Lze pořídit i více rozmnoženin, jsou-li splněny zákonné podmínky.
- Za volné užití se však **nepovažuje** pořízení záznamu audiovizuálního díla při jeho provozování ze záznamu nebo jeho přenosu (ani pro osobní potřebu). – Typicky tzv. kinoripy.

❑ Stahování filmů z internetu pro osobní potřebu = volné užití?

- **sdílení filmů na internetu** (sharing) = děje-li se *pro individuálně neurčený počet recipientů (tj. pro veřejnost)*, nejde nikdy o volné užití. – Je jedno, jestli se sdílí prostřednictvím P2P sítí (např. skrze tzv. torrenty), skrze veřejné datové úložiště (ulozto.cz, youtube.com apod.).
- **stahování filmů z internetu** (downloading) = může být volným užitím, ale:
  - nesmí být v rozporu s tříkrokovým testem (viz zejména nepřiměřené dotčení oprávněných zájmů autora) = problematické, stahuje-li se ve velkém rozsahu, dlouhodobě apod.;
  - musí být legálně sdílena kopie, která se stahuje? – různá soudní stanoviska:
    - **Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tdo 234/2009:** zdroj může být i nelegální.
    - **Rozsudek Soudního dvora EU ACI Adam BV (2014):** zdroj musí být vždy legální!

❑ Nejdůležitější zákonné (bezesmluvní) licence

➤ Citace (§ 31 AutZ)

Zákon zná tyto druhy citací:

- **Tzv. malá citace:** užití výňatků z díla v odůvodněné míře ve vlastním díle;
- **Tzv. velká citace:** užití výňatků z díla nebo drobných celých děl pro účely kritiky / recenze / odborné-vědecké tvorby – je-li v souladu s poctivými zvyklostmi + rozsah odpovídá sledovanému účelu;
- **Výuková / výzkumná citace:** možno užit celé dílo, ale za těchto podmínek:
  - ✓ musí sloužit *pro ilustrační účel*,
  - ✓ rozsah citace nesmí přesáhnout tento sledovaný účel,
  - ✓ nesmí být sledován *přímý/nepřímý hospodářský/obchodní prospěch*.
- Je-li to možné, vždy nutno uvést: *jméno autora, název + pramen*.
- Nutno respektovat osobnostní práva autora (nedotknutelnost díla apod.).

➤ **Užití díla umístěného na veřejném prostranství (§ 33 AutZ)**

Do práva autorského nezasahuje, kde kresbou, malbou nebo grafikou, fotografií nebo filmem nebo jinak zaznamená nebo vyjádří dílo, které je trvale umístěno na náměstí, ulici, v parku, na veřejných cestách nebo na jiném veřejném prostranství + je-li to možné, nutno uvést jméno autora, název a pramen.

Ještědský vysílač

architekt: Karel Hubáček

(autor foto: O. Mejsnar, zdroj: Wikipedie)

➤ **Užití díla při školních představeních (§ 35 odst. 2 AutZ)**

- *Do práva autorského nezasahuje ten, kdo nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu užije dílo při školních představeních, v nichž účinkují výlučně žáci, studenti nebo učitelé školy nebo školského či vzdělávacího zařízení. = týká se pouze živého provozování + provozování ze záznamu.*

➤ **Knihovní licence (§ 37 Autz)**

- *Mimo jiné umožňuje, aby knihovna, archiv, muzeum, galerie, škola, vysoká škola a jiné nevýdělečné školské a vzdělávací zařízení bezúplatně **prezenčně půjčovalo** rozmnoženiny děl vydané na zvukově obrazových záznamech – pod podmínkou zamezení možnosti pořizování rozmnoženin.*

➤ **Nepodstatné vedlejší užití díla (§ 38c AutZ)**

- *Do práva autorského nezasahuje ten, kdo náhodně užije dílo v souvislosti se zamýšleným hlavním užitím jiného díla nebo prvku.*

Často kladené dotazy – Váš názor?

- ✓ Můžu v rámci výuky pouštět například ukázky z YouTube?
- ✓ Musí se „výuka“ provozovat v prostorách školy?
- ✓ Spadá pod „výuku“ provozování filmového klubu na škole?
- ✓ Zahrnuje „výuka“ i vytvoření doprovodných učebních materiálů?
- ✓ Jsou všechny filmy, které lze najít na internetu automaticky chráněny autorským právem? Musíte si ke každému takovému filmu opatřit licenci?
- ✓ Jsem dostatečně právně chráněn, pokud dostanu film od třetí osoby, která mě ujistí, že práva zajistila?
- ✓ Co musím udělat, aby moje vlastní filmy byly chráněné? Musím sám sobě udělit licenci?
- ✓ Za jakých podmínek můžu zfilmovat literární předlohu? Hraje roli, že tuto předlohu již přede mnou někdo zfilmoval? Co když chci užívat překlad zahraniční předlohy do češtiny?
- ✓ Mohu volně užívat tzv. found footage materiál pro nový film?

Prostor pro Vaše další dotazy.

Děkuji za pozornost